

ІННОВАЦІЙНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: ПОТЕНЦІАЛ ДЕМОГРАФІЧНОГО ЕФЕКТУ

Сучасна економічна теорія функціонує та розвивається з одного боку в умовах, що визначає сучасна суспільна парадигма та її економічна підсистема, та в реальних економічних умовах з боку іншого. Розвиток світового суспільства відбувається в умовах дедалі більшого загострення головної економічної проблеми, що виражена в скороченні обсягу природних ресурсів та подальшому зростанні сукупних потреб населення земної кулі в першу чергу внаслідок зростання чисельності населення. Задеклароване більшістю країн світу прямування до гуманізації всіх сфер життєдіяльності стосується переважно аспектів внутрішньої політики в той час, як в умовах взаємовідносин між країнами в першу чергу враховується питання економічної доцільності. Саме це заважає переходу до постіндустріального суспільства, системи відносин „людина - людина” за класифікацією М. Павловського, обмежуючи стосунки на рівні „людина – знаряддя праці та засоби виробництва” [1, с. 11].

Особлива актуальність дослідження обраного напрямку зумовлена двома факторами. По-перше, це зменшення чисельності населення України на тлі загальносвітового демографічного вибуху. І друге, це прагнення нашої країни до євроінтеграції та підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світовому ринку, чого не можна досягти без використання інноваційних технологій. Метою написання статті є визначення механізму та глибини впливу інноваційного підприємництва на демографічні процеси, та пошук шляхів його оптимізації. Подальші дослідження в цьому напрямку зможуть визначити загальну систему соціально-економічних важелів впливу на демографічну ситуацію в теорії, та використовувати отримані результати на практиці з метою підпорядкування демографічних процесів економічній доцільності, гуманістичній та моральній концепції сьогодення.

Визначення техніко-економічного потенціалу країни, регіону чи підприємства вже давно не здійснюється на підставі лише кількісної оцінки

наявних матеріальних та людських ресурсів. Демографічний потенціал, під яким слід розуміти загальну чисельність населення, динаміку її змін, шлюбність та кількість жінок репродуктивного віку, відображає не лише кількісний склад наявних і майбутніх трудових ресурсів, а водночас є й джерелом прогнозування подальшого розвитку інновацій та організації виробництва.

Спроможність до продукування інновацій можна назвати окремим економічним ресурсом, що разом із підприємницькими здібностями складе специфічну групу неречових факторів виробництва. Як відомо не кожен винахід спроможен принести економічну користь і суспільству, і винахіднику. В той же час певні новації організації виробництва та управління, можуть суттєво підвищити економічний ефект.

Сучасний світовий рівень виробництва майже повністю нівелює поняття класичного підприємництва, примушуючи підприємців до конкуренції виключно на інтенсивних технологіях. Розвиток інноваційного підприємництва з точки зору Л. Федулової та М. Пашути відбувається найефективніше в умовах формування національних інноваційних систем [2], зі створенням відповідної інфраструктури та системи державної підтримки. Однак, враховуючи творчий характер новаторства та неостаточно визначену мотивацію розробника інновацій, як специфічного ринкового суб'єкта, можна сказати, що це швидше заходи сприяння, ніж цільова програма. Створення сприятливої науково-технічної інфраструктури не гарантує досягнення запланованих результатів, в той же час вони можуть суттєво перевищувати очікувані результати, навіть у випадку відсутності будь-яких сприятливих умов.

Серед демографічних об'єктів, на які здійснюється вплив інноваційного підприємництва, ми віднесемо: тривалість життя, чисельність населення, народжуваність, шлюбність, міграційні процеси, щільність розселення, співвідношення сільського та міського населення. Під демографічним ефектом інноваційного підприємництва слід розуміти певні зміни, в демографічному

стані та демографічних процесах і тенденціях, що спрямовані на наближення до пріоритетних цілей, визначених у концепції державної демографічної політики.

Інновації, як спосіб покращення людського життя, у випадку їхнього адекватного використання сприяють покращенню загального соціально-економічного клімату, але це відбувається лише у випадку дотримання двох умов: 1) винахід або інновація не належать до числа таких, що спроможні заподіяти шкоди та сприяти техногенним катастрофам; 2) його розробка та впровадження відбуваються у чіткій відповідності з екологічними нормативами без забруднення навколишнього середовища та без явища, відомого в економічній теорії під назвою „витрати переливу”. Інноваційне підприємництво є ефективнішим за класичне тому, дедалі більше наближуючись до межі виробничих можливостей, воно повніше задовольняє суспільні потреби за умови платоспроможності населення.

В умовах прямування до постіндустріального суспільства можливим і доречним є розгляд кривої виробничих можливостей за дещо іншими вісями. Так, координатну сітку „засоби виробництва – предмети споживання”, час звільнити на систему „інноваційні вироби – звичайні товари”, об’єднавши в другій групі і засоби виробництва, і предмети споживання. Невеличкий екскурс у економічну історію засвідчить про еволюцію зростання межі виробничих можливостей. На перших етапах при використанні простої ручної праці зсув вгору і вправо загаданої кривої відбувався лише за рахунок зростання кількості робітників, тобто зі зростанням чисельності населення. В процесі поділу праці, підвищення її продуктивності та автоматизації (тобто результатів впровадження інновацій), темпи збільшення виробничих можливостей спроможні не лише перевищувати темпи зростання населення, а й максимально наближатись до їх межі. Однак катастрофічні темпи зростання населення (з 1960 р. по 2000 р. чисельність населення земної кулі подвоїлась, і зараз становить більше ніж 1,1 млрд. осіб), навпаки стримують або залишають на місці виробничу межу через низьку професійну якість значної частини

населення, яка в умовах ринкової економіки є неконкурентоспроможною на ринку праці, а тому – безробітною.

Рівень доходів населення у співставленні з рівнем цін є першою складовою, що з соціально-економічної точки зору визначає тривалість життя людини (інші – це вартість та рівень медичного обслуговування, рівень розвитку інфраструктури, перспективи творчого зростання тощо). Зниження собівартості одиниці інноваційного виробництва, в поєднанні з пільговим режимом оподаткування нових технологій спроможні суттєво зменшити рівні цін на окремі групи товарів, зменшуючи таким чином споживче навантаження на умовний національний сімейний бюджет. У цьому випадку населення заощаджує певну частину власних коштів, яку зможе використати або на інвестиційну діяльність (шляхом або особистого інвестування, або через банк-посередник), або ж на підвищення рівня особистого інформаційного забезпечення, в тому числі й на підвищення кваліфікації.

В першому випадку може йтись про розвиток відносин власності, зокрема за умови розвитку фондового ринку, що змінить загальну структуру доходів населення, яка сьогодні в Україні переважно складається із заробітної плати. В цьому випадку населення стає більш економічно незалежним та може стати демографічно активнішим. В другому випадку йдеться про підвищення особистої кваліфікації, що рухатиме криву виробничих можливостей в напрямку її збільшення. Але в обох випадках ми отримуємо ситуацію, в якій підвищується рівень добробуту населення, а це робить можливим споживання більш якісної їжі, відвідування профілактичних та санітарно-медичних заходів, приділення більшої уваги власному здоров'ю (як показують соціологічні дослідження, багато людей кидають палити після досягнення певного рівня добробуту). Такий непрямий ефект здійснює інноваційне підприємництво на тривалість життя, і, у випадку перевищення народжуваності над смертністю, – на чисельність населення.

Адекватна державна демографічно орієнтована політика соціального партнерства чи соціального захисту, при наявності стабільно зростаючих

бюджетів, спроможна збільшувати тривалість життя через посилену роботу з людьми похилого віку, інвалідами, малозабезпеченими громадянами, молоддю, дітьми. Такий ефект від впровадження інновацій досягається через соціальну роботу щодо пропагування здорового способу життя, підвищення якості та зниження або ліквідацію плати за медичні та профілактичні послуги, створення сприятливої комунальної інфраструктури і належних умов життя, загального приведення у відповідність темпів економічного зростання та соціальних стандартів життя.

Вже згаданий професор Павловський вважав, що при реалізації економічної політики України, однією з цілей якої є демографічна стабілізація, слід використовувати теорію активного державного втручання Дж.М. Кейнса та інноваційну теорію М. Туган-Барановського. В світлі розглянутих нами явищ залежність демографічних процесів від фактору інноваційного виробництва є дедалі зрозумілішою.

Посилення ділової активності в умовах контрольованого зростання цін сприяє скороченню природного рівня безробіття, тим самим позитивно впливаючи на соціально-демографічний клімат. Результатами соціально-психологічної стабільності суспільства викликані інноваційним зростанням не обтяженим інфляцією, можуть бути зростання шлюбності та народжуваності. (Необхідно зазначити, що в зростання народжуваності за межами шлюбів – є серйозною соціальною проблемою.) Однак в умовах інноваційно орієнтованого економічного зростання відбувається підвищення продуктивності праці, що нерідко відбувається внаслідок автоматизації та механізації виробничих процесів. Як відомо, зазначені явища сприяють зростанню чисельності обслуговуючого персоналу, але в загальному обсязі кількості зайнятих робітників суттєво знижується. Суттєво зростає рівень структурного безробіття, що може створювати додаткові робочі місця в структурі профорієнтації та перекваліфікації. Таким чином може бути збалансований загальний обсяг зайнятих.

Концентрація інноваційномісткого виробництва сприятиме міграційному приросту високоякісних трудових ресурсів та членів їх сімей, в той час як економічно неперспективні працівники, будуть вимушені мігрувати до інших, менш вимогливих територій. Так, отримуємо механізм впливу на міграційні процеси та щільність розселення на які, крім зазначеного, буде здійснювати вплив фрикційне безробіття, що викликатиметься прагненням знаходження кваліфікованими робітниками територій з вищою оплатою праці та кращими умовами життя.

Виникаюча при цьому проблема урбанізації із забрудненням навколишнього середовища може вирішуватись шляхом повноцінного дотування сільського господарства та підвищення зайнятості в цій сфері. Цей важіль діє в трьох напрямках – скорочує безробіття серед малокваліфікованих робітників, перерозподіляє співвідношення міського та сільського населення та знову здійснює вплив на міграційні події.

Підсумовуючи викладене, робимо такі висновки: розвиток інноваційного підприємництва опосередковано здійснює вплив на демографічні та економічні процеси [6, с. 196]. Його дія може здійснюватись автоматично, через ринкові процеси, обґрунтовані економічною мотивацією людей чи підприємств, або методом державного втручання, що здійснюється через соціальну та демографічну політику, яка базується на податковій платформі інноваційного підприємництва.

Отже, для посилення дії інноваційного підприємництва на зазначені демографічні процеси необхідно:

- ліквідувати систему корупції в системі бюджетного планування і розподілу, зокрема в галузі державного замовлення наукових досліджень;
- забезпечити інформаційну безпеку, в першу чергу регіону, шляхом інформатизації суспільства, оскільки в умовах поширення нововведень, інформаційно обмежена людина не буде спроможною реалізувати себе економічно;

- сприяти еволюції засобів масової інформації з суто інформаційних до інформаційно-аналітичних, шляхом відповідної інформаційно-економічної політики держави;
- підвищити рівень участі населення у наукових розробках, грантах через соціально-економічну мотивацію;
- оптимально поєднувати політику ринкового інноваційного лібералізму та соціально-демографічну політику;
- чітко дотримуватись виконання функцій економічних заходів демографічної політики: 1) соціальної функції захисту сімейного бюджету, 2) функції демографічного стимулу [5, с. 117];
- запобігати виникненню та формуванню інноваційних монополій, що можуть виникати в процесі конкурентної боротьби новаторів з іншими фірмами;
- в початковій, середній та вищій школах змінити пріоритети навчання з простого засвоєння інформації на економіко-аналітичну можливість її використання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Павловський М. Макроекономіка перехідного періоду: український контекст. – К., 1999.
2. Федулова Л., Пашута М. Розвиток національної інноваційної системи України // Економіка України №4, 2005 р. с. 35-47.
3. Прибиткова І.М. Основи демографії. – К.: 1995.
4. Лагутін В.Д. Людина і економіка: соціоекономіка. – К.: 1996.
5. Демографическая политика в современном мире. Аничкин А.Б., Боброва В.В. и др. – М.: 1989.
6. Яковенко Р.В. Демографічний ефект інноваційного підприємництва // Теорії мікро-макроекономіки. – К.: Академія муніципального управління. – 2005. – Вип. 21. – С. 193–196.

Яковенко Р. В.,
к.е.н., доцент